

Sygn. akt VI ACa 423/11

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 października 2011 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący - Sędzia SA – Agata Wolkenberg (spr.)

Sędzia SA – Wanda Lasocka

Sędzia SA – Ewa Stefańska

Protokolant: – sekr. sądowy Ewelina Murawska

po rozpoznaniu w dniu 19 października 2011 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa R. P.

przeciwko Skarb Państwa - Zakład Karny w S.

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 24 stycznia 2011 r.

sygn. akt III C 459/09

I oddala apelację;

II nie obciąża powoda kosztami postępowania apelacyjnego;

III przyznaje adw. A. T. z sum Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie kwotę 3.600 (trzy tysiące sześćset) złotych wraz z należnym podatkiem VAT tytułem zwrotu kosztów pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.

Sygn. akt VI ACa 423/11

UZASADNIENIE

Powód R. P. wnosił o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa- Zakładu Karnego w S. kwoty 200.000 zł tytułem zadośćuczynienia za naruszenie jego dóbr osobistych w związku z niezapewnieniem mu należytych warunków bytowych w czasie odbywania kary pozbawienia wolności.

Pozwany Skarb Państwa zastępowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa wnosił o oddalenie powództwa.

Sąd Okręgowy w Warszawie wyrokiem z 24.01.2011r. powództwo oddalił i nie obciążył powoda kosztami postępowania.

Rozstrzygnięcie to oparte zostało na następujących ustaleniach i rozważaniach:

Powód odbywał karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w S. w okresie od dnia 7.08.2007r. do 9.01.2008r., od 7.08.2008r. do 20.04.2009r. oraz w okresie od 15 do 23.05.2009r. Sąd Okręgowy stwierdził, iż w całym niemal okresie pobytu powoda w jednostce penitencjarnej było przeludnienie. Powód przebywał w celi, której powierzchnia nie przekraczała 3 m² w przeliczeniu na jednego osadzonego. Stan taki został zlikwidowany z dniem 6.12.2009r. Wszystkie cele, w których powód przebywał były wyposażone w kąpiki sanitarne z bieżącą wodą i WC zabudowane parawanami. Kontrole przewodów kominowych i podłączeń wentylacyjnych wykazywały prawidłowe ich funkcjonowanie. Na podstawie kontroli pomiaru natężenia oświetlenia, za wystarczające również uznano sztuczne oświetlenie celi.

Wskazując na zeznania powoda i informację pochodzącą od pozwanej jednostki, za udowodnioną uznał Sąd Okręgowy okoliczność, iż powód odbywał karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w S. w przeludnionych celach, co stwarzało większy dyskomfort odbywania kary w zakresie możliwości poruszania się po celi i wrażeń estetycznych związanych z nieprzyjemnym zapachem. W ocenie Sądu I instancji niezapewnienie przez Państwo, osadzonym w jednostkach penitencjarnych, minimalnych norm powierzchniowych, nie zasługuje na aprobatę. Osadzenie powoda w celach nadmiernie przeludnionych naruszyło dobro osobiste powoda w postaci godności, choć nie ma ono charakteru represji skierowanej indywidualnie wobec powoda bowiem niedogodności związane z odbywaniem kary dotyczyły wszystkich osadzonych. Warunki powierzchniowe były takie jakie w danej sytuacji mogła zapewnić administracja pozwanego Zakładu.

Za nieudowodnione uznał Sąd natomiast twierdzenia powoda o warunkach odbywania kary związanych z wielkością okien, ich szczelnością, dopływem światła, brakiem prawidłowej wentylacji, zagrzybieniem ścian, niewłaściwym wyłożeniem podłogi w łaźni czy też brakiem dostępu do lekarza. Warunki, w jakich powód przebywał nie były niehumanitarne czy też poniżające i nie miały charakteru represji. Zwrócił Sąd uwagę, iż powód został umieszczony w Zakładzie Karnym ze względu na popełnione przestępstwo i winien był liczyć się z pewnymi ograniczeniami i dolegliwościami z faktu tego wynikającymi.

Mimo stwierdzenia naruszenia dóbr osobistych powoda, Sąd I instancji nie uwzględnił jednak żądania zasądzenia zadośćuczynienia wskazując, iż z treści art. 448 kc wynika, że jego przyznanie ma charakter fakultatywny zaś celem zadośćuczynienia jest kompensacja a nie represja. Przyjął ponadto, że przyznanie zadośćuczynienia wymaga stwierdzenia zawinionego działania naruszydiciela. Sąd Okręgowy wskazał również na konieczność brania pod uwagę okoliczności sprawy i rodzaju naruszonego dobra, intensywności naruszenia i nasilenia złej woli. Podkreślił ponadto, iż w okresie odbywania kary powód miał zapewnione własne łóżko, posiłki, ubranie, kąpik sanitarny, środki higieny osobistej i środki czystości, opiekę medyczną. Zauważył również, że dostęp do specjalistycznej opieki lekarskiej jest także utrudniony w warunkach wolnościowych.

Apelację od powyższego wyroku złożył powód, zarzucając naruszenie art. 24 kc w zw. z art. 448 kc poprzez uznanie, że pomimo naruszenia dóbr osobistych powoda nie zachodzą przesłanki zasądzenia żądanego zadośćuczynienia, wnosząc o zmianę zaskarżonego wyroku i zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda żądanej kwoty 200.000zł tytułem zadośćuczynienia oraz kosztów postępowania za obie instancje.

Pozwany Skarb Państwa wnosil o oddalenie apelacji i zasądzenie kosztów postępowania.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja nie zasługuje na uwzględnienie. W świetle ustaleń Sądu Okręgowego, dotyczących warunków bytowych powoda, w czasie odbywania przez niego kary pozbawienia wolności w pozwanej jednostce penitencjarnej, które Sąd Apelacyjny przyjmuje za własne z wyjątkiem ustalenia dotyczącego powierzchni celi, nie budzi wątpliwości, iż cele w których powód przebywał były wyposażone w sprzęt zapewniający osobne miejsce do spania, odpowiednie warunki higieny, dostateczny dopływ powietrza i odpowiednią temperaturę i oświetlenie. Powód miał też dostęp do opieki

medycznej. Podzielić również należy stanowisko Sądu I instancji, iż warunki, w jakich powód przebywał nie były niehumanitarne czy też poniżające i nie miały charakteru represji.

Zgodzić się również należy z poglądem zaprezentowanym w apelacji, że zapewnienie przez Państwo godziwych warunków odbywania kary pozbawienia wolności jest jednym z podstawowych wymagań demokratycznego państwa prawnego, co znajduje wyraz w obowiązujących i wskazanych również przez apelującego, normach prawa międzynarodowego i Konstytucji. W utrwalonym już orzecznictwie przyjmuje się również, iż prawo do godnego odbywania kary pozbawienia wolności należy zaliczyć do katalogu dóbr osobistych podlegających ochronie. Aby jednak uznać, iż podczas odbywania kary w jednostce penitencjarnej naruszono dobro osobiste w postaci godności osadzonego należy, w ocenie Sądu Apelacyjnego stwierdzić, iż dolegliwości i ograniczenia podczas pobytu w Zakładzie Karnym przekraczają cierpienie i upokorzenie wynikające z samego charakteru odbywania kary pozbawienia wolności (por. orzeczenie ETPC nr 38812/97). Odbywanie kary pozbawienia wolności wiąże się bowiem naturalnie z różnego rodzaju dolegliwościami. Jedynie gdy przybierają one postać znęcania się, poniżania, dokuczania czy też pozbawienia osadzonych podstawowych warunków godziwej egzystencji można je uznać za bezprawne w rozumieniu art. 23 i 24 kc. Samo nieprzestrzeganie metrażu i przebywanie w celi mniejszej niż $3\text{m}^{(2)}$ na osobę nie stanowi automatycznie wystarczającej przesłanki stwierdzenia naruszenia dóbr osobistych skazanego, choć nie jest wykluczona sytuacja, w której umieszczenie osoby pozbawionej wolności w celi o powierzchni nieodpowiadającej normie, może być w okolicznościach danego przypadku działaniem godzącym w dobra osobiste takiej osoby.

Przy ocenie czy odbywanie kary pozbawienia wolności przez osadzonego ma miejsce w warunkach naruszających jego godność nie bez znaczenia są bowiem takie m.in. elementy jak rozmiar celi i wielkość o jaką ewentualnie przekroczono normę powierzchni, czasokres przebywania w przeludnionej celi i inne niedogodności z tym związane, warunki sanitarne jak również ilość czasu spędzonego poza celą. Chodzi o te wszystkie okoliczności, które przy zastosowaniu koncepcji obiektywnego naruszenia dobra osobistego, mają wpływ na ocenę, czy warunki odbywania kary są niegodziwe i poniżające, a tym samym, czy doszło do naruszenia dóbr osobistych osoby pozbawionej wolności.

W cytowanym w apelacji wyroku z 28.02.2007r., V CSK 431/06 (OSNC 2008/1/13) Sąd Najwyższy stwierdził, iż odbywanie kary pozbawienia wolności w przeludnionej celi, może stanowić przejaw poniżającego traktowania i tym samym naruszać godność osób pozbawionych wolności, ale pogląd ten wyraził na tle innego, niż w sprawie niniejszej, stanu faktycznego. Osadzony w jednostce penitencjarnej przebywał w celi nieodpowiadającej normie 3m^2 na osobę, a oprócz tego, w celi tej nie wydzielono urządzeń sanitarnych i nie było w niej łóżek dla wszystkich osadzonych. Te wszystkie elementy stanu faktycznego łącznie zaważyły na treści rozstrzygnięcia.

Zważywszy na powyższe, wniosek Sądu Okręgowego jakoby poprzez samo umieszczenie powoda w celi przeludnionej, naruszone zostało dobro osobiste powoda w postaci godności nie był uprawniony. Z kolei wobec stwierdzenia braku przesłanki z art.24 § 1 kc w postaci naruszenia dóbr osobistych powoda, nie mogło być uwzględnione również żądanie zadośćuczynienia z tego tytułu na podstawie art. 448 kc.

W sprawie niniejszej jednak należy podnieść również inne okoliczności, z powodu których, powództwo nie mogło być uwzględnione, związane z wadliwym, zdaniem Sądu Apelacyjnego, ustaleniem Sądu I instancji, iż powód odbywał karę pozbawienia wolności w przeludnionych celach Zakładu Karnego w S.. Pozwany okoliczność tę kwestionował, składając przy piśmie procesowym z dnia 21.04.2010r. (k. 107) ocenione m.in. przez Sąd Okręgowy dowody z dokumentów.

W świetle notatki urzędowej z 23.12.2009r. i notatki służbowej z 22.12.2009r. (k. 108 i 110), na które to dokumenty Sąd Okręgowy powołał się, dokonując ustaleń o przeludnieniu cel, nie sposób wywieść, iż cele te nie odpowiadały przyjętym normom (3m^2 na osobę). Treść tych dokumentów jest jednoznaczna- do dnia 6.12.2009r., żaden z osadzonych w Zakładzie Karnym w S. nie przebywał w warunkach przeludnienia (k.110). Informację tę potwierdza zestawienie przedstawione w notatce służbowej z 22.12.2009r. (k. 108), zawierającej wykaz cel, w których powód przebywał w okresach od 7.08.2007r. do 9.01.2008r., 30.01.2008r. do 20.04.2009r. i od 15.05.2009r. do 23.05.2009r., ich powierzchnię i pojemność. Z podanych w tym wykazie danych wynika, że we wszystkich celach, w

których powód odbywał karę pozbawienia wolności, norma 3 m² na osobę była zachowana. Brak jest podstaw aby dokumenty te uznać za nierzetelne, zaś odmienne w tym zakresie zeznania powoda, dość ogólnikowe, jeśli chodzi o relacjonowanie warunków pobytu w Zakładzie Karnym w S., z uwagi na niewątpliwy interes powoda w korzystnym dla niego rozstrzygnięciu, nie mogą być uznane za całkowicie wiarygodne. Do ustalenia przeludnienia w celach, w których powód przebywał, nie upoważnia również zawarte w notatce urzędowej z 23.12.2009r. stwierdzenie, „iż od dnia 6.12.2009r., w Zakładzie Karnym w S. wszyscy osadzeni mają zagwarantowaną ustawową powierzchnię mieszkalną, tj. 3 metry kwadratowe na jednego osadzonego”. Sformułowanie to nie świadczy o tym, że dotychczas tak nie było. Przeczy temu dalszy fragment tej samej notatki, już wcześniej zacytowany. Wskazana w notatce data 6.12.2009r., wiąże się zapewne z utratą w tym dniu, mocy obowiązującej art. 248 § 1 kkw, na skutek wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26.05.2008r., sygn. akt SK 25/07, który orzekł niekonstytucyjność tego przepisu. Przepis art. 248 § 1 kkw obowiązywał do 6.12.2009r. i zezwalał dyrektorowi jednostki penitencjarnej, w szczególnie uzasadnionych wypadkach, przy zachowaniu określonych przesłanek, na umieszczenie osadzonych na czas określony, w warunkach, w których powierzchnia w celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3 metry kwadratowe. Na przepis art. 248 § 1 kkw strona pozwana wskazywała w odpowiedzi na pozew (k. 79) oraz w postępowaniu apelacyjnym (odpowiedź na apelację, k. 268). Nie budzi natomiast wątpliwości, iż powód odbywał karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w S. w okresie obowiązywania tego przepisu zaś brak bezprawności działania sprawcy wyłącza ochronę z tytułu naruszenia dóbr osobistych. Okoliczności związane z zachowaniem warunków do zastosowania art. 248 § 1 kkw nie były przedmiotem rozważań w sprawie niniejszej. Nie mają one zresztą znaczenia wobec ustalenia, że powierzchnia celi, w których powód odbywał karę pozbawienia wolności odpowiadała normie i że nie były one przeludnione.

Mając na uwadze, wobec braku przesłanki z art. 24 § 1 kc w postaci naruszenia dóbr osobistych powoda, jego roszczenie o zadośćuczynienie nie mogło być uwzględnione zaś apelację na podstawie art. 385 kpc należało oddalić.

O kosztach postępowania Sąd Apelacyjny orzekł na podstawie art. 102 kpc, uznając, iż sytuacja materialna i życiowa powoda, stan jego zdrowia, wykazane złożonymi dokumentami dot. leczenia i orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności (k. 220-222), uzasadniają odstąpienie od obciążania go kosztami procesu na rzecz strony pozwanej.

O kosztach wynagrodzenia adwokata ustanowionego dla powoda z urzędu postanowiono na podstawie § 19 w zw. z § 6pkt 6) i § 13 ust. 1 pkt 2) rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28.09.2002r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów niezapłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.